

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ(УКРАЇНСЬКА МОВА, ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО)

Розглянуто розвиток зв'язного мовлення молодших школярів на інтегрованих уроках (українська мова, образотворче мистецтво). Проаналізовані завдання, які є складовою інтелектуального та мовленнєвого розвитку учнів.

Художня діяльність, подив перед красою, добром – необхідні умови повноцінного розумового розвитку дитини. За словами В.О. Сухомлинського, чим більше абстрактних понять, узагальнень треба засвоїти на уроці, тим частіше учень має звертатися до першоджерела думки – природи, емоційно-образної діяльності – така закономірність розумового розвитку дитини [1].

У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема інтегрованого навчання, зокрема уроків розвитку зв'язного мовлення молодших школярів та уроків образотворчого мистецтва.

Метою інтегрованих уроків мовлення й образотворчого мистецтва, за твердженням Л.О. Варзацької, є створення передумови для різнобічного розгляду і вивчення певного об'єкта, поняття, явища, осмислене сприйняття навколишнього середовища, приведення знань у певну систему, формування системного мислення, збудження уваги та інтересу, розвиток позитивно-емоційного ставлення та настрою до пізнання [2].

Відомий психолог Л.С. Виготський підкреслював, що принцип інтеграції відповідає психічній та фізіологічній природі дитини, сутності самої мови як суспільного явища у його зв'язках з усіма аспектами багатогранного світу і тому цілком може бути покладений у фундамент сучасної лінгводидактики.

Саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності дитини (образотворчим мистецтвом, грою, спілкуванням з природою, музикою, драматизацією) дає можливість створити мотив пізнання граматичних абстракцій рідної мови, організувати оволодіння граматичними вміннями й правописними навичками через розв'язання мовленнєвих завдань, глибоко індивідуалізувати навчання, досягти значних зрушень у мовленнєвому й загальному розвитку учнів [3].

На думку В.О. Сухомлинського, під впливом мистецтва розвиваються такі елементи творчого мислення, як образність, уява, фантазія, що активізують емоційно-чуттєву сферу людини, крім того, розвивається логічне, дедуктивне та індуктивне мислення.

Владна сила фантазії, милування красою розковує духовні сили дитини. У тайниках її свідомості немов прокидаються слова, раніше почуті чи прочитані, наповнюються новим змістом й народжуються образи. Інтелектуальне життя сповнюється радісними переживаннями, яскравими картинами, і думка, підкріплена образами рідної землі, стає ясною, запам'ятовування відбувається якнайінтенсивніше.

Вправління у сприйманні предметів і явищ навколишнього світу готує учнів до вищої сходинки розумового розвитку: зіставлення, протиставлення, групування взаємозв'язаних явищ та предметів, встановлення причинно-наслідкових залежностей.

Наочні образи, враження, здобуті під час спостережень, сприймання довкілля, стають могутнім знаряддям розумового виховання. Із наочного образу думка дитини переключається на відпрацювання інформації про цей предмет. Система пізнавальних проблемних запитань педагога орієнтує на оволодіння формами й процесами мислення: виділення ознак, порівняння, виявлення причинно-наслідкових залежностей. Сприймання стає засобом оволодіння розумовими прийомами, а ефективність цього досягається передусім мовленнєвою діяльністю дітей [1].

Дидактичні можливості інтегрованих уроків розвитку зв'язного мовлення та образотворчого мистецтва, на погляд Л.О. Варзацької, Л.М. Шевченко, створюють сприятливі умови для реалізації особистісно-орієнтованого, розвивального навчання. Головне у методичному забезпеченні інтегрованих уроків мовлення й образотворчого мистецтва – обґрунтування способів, прийомів управління сприйманням, уявою, мисленням, словесною творчістю та пізнавальною діяльністю учнів в умовах диференційованого навчання [4].

Л.О. Варзацька наголошує, що важливою складовою розумового та мовленнєвого розвитку є добір завдань, що інтегрують способи навчання, а саме:

- виразне читання вірша (в особах чи в музикальному супроводі); спостереження за живописною функцією мовних засобів в тексті. Запис з голосу (з коментуванням чи списування) образного вислову, поетичного рядка. Які слова вірша можна використати як заголовок? Побудова речень, словосполучень за мотивами вірша;
- складання діалогів з героями твору, доповнення художніх описів, міркувань;
- виразне читання вірша, зіставлення його з картиною. Що в них спільне? Що відмінне?;
- сприймання вірша, картини. Чи співзвучні ці твори? Чому?;
- сприймання двох картин (контрастних за настроєм);
- аналіз виставки дитячих малюнків після екскурсії в природу;
- складання словесних, графічних малюнків за мотивами художніх творів;

- складання описів за дидактичними іграми (Яка пташка мені зустрілася в гайку? Що це за дивний звір? Яка квіточка (гілочка, листочок, плід) мені найбільше сподобалася? Чому?);
- відгадування загадок, ребусів, кросвордів. Спостереження за виражальними можливостями мовних засобів; зіставлення тексту загадки і малюнків-ілюстрацій;
- робота з прислів'ями й приказками, народними прикметами (пояснення їхнього змісту, відновлення деформованих прислів'їв);
- добір виразних мовних засобів у ході евристичної бесіди у процесі спілкування з природою, картиною, поезією (з використанням емоційно-образних таблиць і малюнків);
- імпровізовані розповіді дітей (усні журнали) на основі колективних чи самостійних спостережень, за матеріалами пошукової самостійної фольклорної, народознавчої, природознавчої діяльності, на основі поза-класного читання;
- виготовлення художніх виробів та колективних композицій (малюнків, вишивок, аплікацій з природного матеріалу, пластиліну тощо);
- прослухайте, прочитайте, розкажіть в особах казку (легенду, міф) і запишіть з пам'яті той образний вислів, що найбільше припав вам до душі. Виконайте до нього малюнок (аплікацію чи колективну художню композицію);
- складіть діалог (поговоріть з героями твору). Виконайте колективну композицію чи індивідуальний малюнок за мотивами тексту;
- запишіть з голосу (з коментуванням чи спишіть) текст і виконайте до нього ілюстрацію;
- прочитайте (прослухайте) текст. Напишіть докладний чи стислий переказ (з використанням словесно-графічної опори); доповніть опис (міркування), використовуючи слова даного тексту; намалюйте до них ілюстрацію;
- усно складіть власну розповідь про героїв прочитаного твору та запишіть, використовуючи при потребі словесно-графічну опору;
- складіть власну розповідь за аналогією до прочитаного тексту;
- виберіть із двох суджень, які подано до героїв легенди (казки, оповідання), те, яке, на вашу думку, є істинним, та запишіть його;
- доповнення, відновлення, реконструювання, переказ однієї з частин тексту (з використанням перфокарток);
- добір виразних мовних засобів у процесі гри, спостережень за картиною, ілюстрованим текстом. Запис образних слів та виразів до власних зошитів (скарбничок), створення словників сполучуваності;
- доповнення, поширення, відновлення казки (вірша, оповідання) з використанням перфокарт [2].

Художня діяльність, за твердженням О.Я. Савченко, спрямовує на розвиток уяви, орієнтує на образне сприймання світу. А для цього найголовніше – домогтися повного злиття різних видів діяльності, їх гармонії, щоб викликати та підтримувати творчу реакцію дитини, активізувати її пізнавальні можливості.

Інтегровані уроки розвитку зв'язного мовлення та образотворчого мистецтва – це своєрідний педагогічний твір, міні-вистава, художньо-педагогічне дійство. Такі уроки передбачають атмосферу вільного спілкування вчителя з учнями, створення ситуації художнього уподібнення, коли активно використовується життєвий досвід дитини, її емоційні та чуттєві переживання, від уроку до уроку формується поняття художнього образу і посылного, але усвідомленого його втілення у власній художній діяльності школяра [5].

Педагогічна система кожної історичної епохи переживає кардинальні зміни, але на всіх етапах розвитку суспільства слід приділяти увагу якійсь підготовці молодого покоління до самостійного життя. Одним із ефективних шляхів застосування учнями здобутих знань у практичній діяльності можуть стати інтегровані уроки усного мовлення й образотворчого мистецтва, спрямовані на творчий пошук, всебічний розвиток особистості кожного школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: У 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – 670 с.
2. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Інтегровані уроки для 3 (2) кл.: Методичний посібник. – К., 2001. – 144 с.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М., 1967. – 78 с.
4. Варзацька Л.О., Шевченко Л.М. Методика розвитку зв'язного мовлення: Посібник. – Житомир. – 1995. – 128 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник. – К., 1997. – 415 с.

Матеріал надійшов до редакції 16.03.2005 р.

Шестобуз О.С. Развитие связной речи младших школьников на интегрированных уроках (украинский язык, изобразительное искусство).

Рассмотрено влияние целостности связной речи и изобразительного искусства. Проанализированы задания, которые интегрируют способы обучения и являются важной частью интеллектуального и речевого развития

О.С. Шестобуз. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів на інтегрованих уроках (українська мова, образотворче мистецтво)

младших школьников. Установлено, что уроки устной речи и рисования могут быть условием реализации личностно-ориентированного образования и воспитания учеников.

Shestobuz O.S. The Development of Coherent Speech of Junior Students at the Integrated Lessons (the Ukrainian language and fine arts).

The article highlights the influence of the integrity of the coherent speech and the fine arts. The author analyses the tasks which integrate training techniques viewed as an important component of the intellect and speech development of junior students. The author determines that the lessons of oral communication and drawing can provide person-oriented training and education of students